

Báróczy Sándor feljegyzései a magyar nemestestőrség életéből, 1760-tól 1800-ig. 8° 98 lap. A m. kir. Hadilevéltár kiadása, Budapest, 1936.

Örömmel állapítjuk meg, hogy a m. kir. Hadilevéltár, amely az elmúlt év őszén a török hódoltság korából való okmányok kiadásával adott magáról életjelet, nemrégén újabb kiadvánnyal lépett a nyilvánosság elé, még pedig a testőrirő Báróczy Sándor feljegyzéseivel.

Helyesen jegyzi meg az Előszó írója, hogy világrendítő események történetét ne keresgéljük ezekben a feljegyzésekben, mert ilyen események — az intézmény természeténél fogva — elő se fordulhattak a magyar nemestestőrség életében. De olvashatjuk Báróczy Sándor soraiiban a gárdisták bécsi életének sok-sok érdekes, hol derűs, hol komoly epizódját.

A magyar nemestestőrségbe való felvételre, csupa daliás-külsejű fiatalembert ajánlottak a vármegyék. Kivételes eset volt tehát, hogy az éppen nem megnyerő arcú, alacsony, véznatermetű Báróczy is bejutott ebbe a válogatott testületbe. Előljárói részéről is méltányolt kiváló szellemi képességeinek köszönhetette, hogy olyan sokáig ott is maradt s az ezredek rendfokozatot is elérhetette. Bécsben halt meg, 1809 december 24-én. Családjának utolsó sarja szállott sírba vele.

Báróczy feltétlenül őszinte író. Nem hallgat el semmit, még akkor se, ha az, amit leír, nem valami kedvezően világítja meg egyes magyar testőrök viselkedését. Megtudjuk, például, hogy a katonáskodáshoz, de legfőképpen a fegyelemhez nem szokott s az utóbbit különösen nehezen tűrő ifjú nemesek, elég galibát okoztak rakoncátlanságukkal. Voltak közöttük olyanok is, akik — nagyon kényelmetlennek találván a testőrszolgálatot — már egy év múlva elbocsátatásukat kérték. A legsötétebb árnyékot azonban Csemez Imre és Ordódy Károly testőrök gonoszsága vetette a magyar gárdára. Ezek ugyanis, 1795-ben kirabolták és meggyilkolták előljárójukat és jótevőjüket, Wéghelyi István kapitányt. Bűnükért mindketten halállal lakoltak.

De egyéb bajok is voltak. A testőrök egy része nem akart tanulni, noha a testőrszabályzat a katonai téren nagyobbára tudatlan fiatal tisztnek elméleti és gyakorlati továbbképzését követelte. A gárdisták 1794 májusában, közösen szerkesztett panasziratban kérték a házirendre, a fegyelmi- és az öltözeti-rendtartásra, valamint a tanulmányi ügyekre vonatkozó útasítások eltörlését. Természetes, hogy nem érték vele célt.

Ezekkel az éppen nem örvendetes történetekkel szemben áll az a dicséretreméltó jelenség, hogy amidőn 1787-ben kitört a török

háború s II. József császár tudtul adta a magyar testőröknek, hogy harctéri szolgálatra jelentkezhetnek, azonnal 2 kapitány, 4 főhadnagy és 30 alhadnagy kérte a hadrakelt sereghez való beosztását. Közülök főként kettő: Dániel Lajos kapitány és Gányi Ferenc főhadnagy tűntette ki magát a harcmezőn.

Báróczy németnyelven írott feljegyzéseit 1829-ben állította össze Krudy Ferenc testőrhadbíró. A magyarra fordítás nehéz feladatát K. László József igazgató-tanár végezte. Azonban, forrásközlésről lévén szó, helyesebb lett volna az eredeti német szöveg kiadása.

Most még csupán egy kisebb, de a szakembernek tüstént szemébeötölő tévedésre akarjuk felhívni a fordító figyelmét. Ugyanis a 15. lap 4-ik s a 66. lap 22-ik jegyzetében azt olvassuk, hogy Gróf Pálffy János 1784-ben mint „tűzérségi tábornok“ ment nyugalomba. Gróf Károlyi Antal pedig, 1787-ben, ebbe a rendfokozatba lépett elő. Lehetetlen, mert először is egyikük se volt tűzér soha, másodsor pedig ez az elsikerült rendfokozat már csak a világháború vége felé született meg nálunk. Azelőtt híre-hamva se volt. Pálffyból is, Károlyiból is, „táborszernagy“ (Feldzeugmeister; Generalis Rei Tormentariae Campestris Praefectus) lett, vagy ahogyan akkoriban magyarul mondták: Tábori Hadi Szereknek Generális Fő Mestere. Igaz, hogy a „táborszernagy“ eredetileg tűzér-rendfokozat volt, de ez az értelme idők folyamán megváltozott s így előléptetés esetén, Báróczy korában is, táborszernagy lett minden olyan altábornagyból, aki korábban nem a lovasságnál szolgált.

Óhajtjuk, hogy a Hadilevéltár ne pontot, hanem kettőspontot tegyen mostani kiadványa mögé s folytassa minélelőbb a jólindult sorozatot.

Gy.

Edgar von Schmidt-Pauli: „*Nikolaus von Horthy, Admiral, Volksheld und Reichsverweser.*“ 504. old. számos képpel. Ára 5 Márka, Südost-Verlag Berlin—Budapest. 1936.

A szerző előszavában megjegyzi, hogy nehéz dolog egy uralmon lévő államférfi életrajzát megírni, de a magyar kormányzó életében két időszakot már teljesen lezártnak lehet tekinteni. Még pedig a haditengerésztisztét és Magyarország felszabadító-jáét.

Életének harmadik időszaka, mint Magyarország kormányzója, 16 év óta tart, ez alatt a 16 év alatt sok-sok dolog történt, melyet a szerző nézete szerint már történelmi szemmel lehet nézni.

Dr. Edgar von Schmidt-Pauli Magyarországnak és lakóinak jellemzésével kezdi művét. Jóakaratólag, tárgyilagosan ír rólunk, és erényeink mellett hibáink sem kerültek el figyelmét. Találón jellemzi a magyar földművest. A magyar paraszt, a gazda, alaptermészetében úr és egyéniség. A lovagiasság, a hűség, a bátorság és a jóhiszeműség, mely mindig az erős egyén tulajdonsága, jellemzi a magyar embert. Budapestről megjegyzi, hogy ez a város lett utóbbi időben egész Európa útazóinak kedvence. A mű megemlékezik Budavár visszavételének 250 éves évfordulójáról. 1686 szept.

2-án a magyar katonák éppen olyan hőiesen harcoltak német bajtársaik oldalán, mint 1914 és 1918 között. Schmidt-Pauli kormányzónkban is a magyar jellem megtestesülését látja, kinek élénk vérmérsékletében a vitézség, a lovagiasság, a politikai éleslátás, a hűséggel egyesül.

A szerző kimerítően ismerteti Kormányzónk otthonát, ifjúságát, majd mint tisztet méltatja. Harminckét évre, két hónapra és 24 napra terjedő tényleges szolgálata alatt, az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetének majdnem minden hajóján és matróztestületénél szolgált. Kétszer volt Konstantinápolyban, egy ízben pedig, egy évig és kilenc hónapig, az ázsiai vizeken járt. Már fiatal tengerész korában feltűnik ügyességével.

1908-ban Horthy ismét Konstantinápolyba került, mint a „Taurus” parancsnoka; ezen a hajón már 1890—1891-ben is szolgált. A „Taurus” parancsnokának mindig igen ügyes tisztnek kellett lennie, mert állása nemcsak katonai, hanem diplomatiái kötelemeket is rótt rá, melyek elvégzéséhez sok tapintat, ügyesség, jó fellépés, nyelvtudás és a sportban való jártasság is kellett. Ő éppen a legzavarosabb időkben tartózkodott Konstantinápolyban, midőn a Török-birodalom nagy válságán esett át.

Ebben az időben kitűnő, találó jelentéseket küld Bécsbe, amelyek öreg királyunk érdeklődését is felkeltették, úgyhogy 1909 novemberében kinevezte őt, mint fregattkapitányt, szárnysegédévé. Kormányzónk még ma is a legnagyobb tisztelettel és szeretettel beszél öreg királyunkról, kihez annyira ragaszkodott.

A hajóraj mozgósítását 1914 július 26-án rendelték el. Horthy sorhajókapitány azonnal jelentkezett Polábnak, hogy a „Habsburg” páncélos hajó parancsnokságát átvegye. Azonban 1914 decemberben a legmodernebb gyorscirkálók egyikének, a „Novara”-nak parancsnoka lett. Már 1915 ápr. 5-én is kitüntette magát a „Novara”-val, a német „U. 8” merülőnaszádot lekísérve Sapienza szigetéig. Ismeretes Horthy Miklós sorhajókapitány kitűnő működése az olasz háború kitörése alkalmából, midőn csoportjával 1915 május 24-én Porto Corsinit megrohanta. 1915 decemberében San Giovanni di Medua kikötőjében meglepte hajóival az Entente ott kirakó szállítógőzöseit, szétlőtte és elsüllyesztette őket. Hazatérőben pedig egyik torpedórombolója a francia „Fresnel” merülőnaszádot süllyesztette el. Az otrantoi tengeri csatát s ottani tevékenységét ismerjük. Azt is tudjuk, hogy midőn hajóját egyik teli-találat a másik után érte, helyettese Szuborits kapitány hősi halált halt, ő maga súlyosan megsebesülve, a mérges gázoktól eszméletét veszítette. De alig tért magához, a parancsnoki hídról, hordályon fekvé vezetett tovább hajóit. Meghatóan írja le a szerző Horthy Miklós búcsúját szeretett flottájától, 1918 őszén.

Az összeomlás után nem soká maradt tétlenül Kenderesen. Csakhamar megjelent Szegeden, átvéve előbb a hadügyminiszterséget, majd a fővezérséget. Követhetjük Kormányzónkat, amint a parlamentbe indul, hogy megválasztását tudomásul vegye, vele érezzük át újból a trianoni békekötés pillanatait, a nagy kül- és belpolitikai nehézségeket, a restaurációs kísérletek izgalmát, midőn az Entente újból megszállással fenyegetett. A szerző ezután

tárgyilagosan ismerteti a különféle kormányok tevékenységét napjainkig.

Dr. Schmidt-Pauli mindenesetre nagy szolgálatot tett a külföldi olvasóközönségnek, de nekünk is, viszonyaink tárgyilagossá, jóakarattá ismertetésével. Művében vörös fonálként vonul végig Kormányzónk bátor, hajthatatlan, gerinces, amelletl önzetlen és önfeláldozó jellemének és egészséges optimizmusának méltatása.

A közel 580 oldalas, számos okmányt és képet tartalmazó művet elolvasva, hálával kell Kormányzónk vasakaratarára, törhetetlen crelyére, erős jellemére gondolnunk, mellyel megalázottságunkból kiragadott.

Suhay Imre.

Ehrenbuch unserer Artillerie. II. Band. Herausgegeben vom „Reichsbunde der Artillerievereinigungen Österreichs.“ Bearbeitet von G.M. a. D. Hugo Kerchnawe u. G.M. d. R. Ernst Ottenschläger. Wien 1956.

Kerchnawe tábornok — a neves osztrák katonairó — nemrég adta a közönség kezébe a tüzérség történetét és haditetteit megörökítő, hatalmas díszművének II. kötetét.

Már a tavaly megjelent első kötet is — mely főleg az egykori Monarchia tüzérségének történelmi fejlődését ismerteti — méltán keltett, irodalmilag értékes tartalmával és díszes, művészi kiállításával feltűnést. Az olvasóközönség már türelmetlenül várta a II. kötetet. A szerkesztő messze túllépte azokat a kereteket, melyeken belül munkája megszerkesztését eredetileg tervezte. 580 oldalon, több mint 600 válogatott képpel és fényképpel, tárja az olvasó szeme elé a tüzérség szerepét a világháborúban. Végigvezet a központi hatalmak valamennyi hadszínterén a háború kitörésétől az összeomlásig. Feleleveníti az orosz, olasz és balkáni harcterek emlékeit, elvezet Belgiumba, Franciaországba, Kisásziába és Mezopotámiába s bemutatja szóban és képen úgy a volt közös hadsereg, mint a honvédség és Landwehr tüzérségének a legkülönbözőbb viszonyok között mindenkor kiváló működését. Az ismertetett eseményekben tábori, lovas, hegyi és vár-tüzérség egyaránt szerepel.

Legfőbb érdeme a szerkesztőnek, hogy teljesen mellőzi a ki zárólagos osztrák szempontot és hogy nemzetiségre való tekintet nélkül, igazi tüzérbajtársiassággal egynek érzi magát a háborút végigküzdött valamiennyi tüzérral. A magyar bajtársakat azonban különösen kiemeli. Alig van a könyvnek olyan lapja, mely ne számolna be egy-egy magyar tüzér haditettéről, hiszen a műhöz csatolt arany vitézségi érmes tüzérek emléklapján is igen sok magyarnak, pl. Zsiross ezredes, vitéz Békéssy alezredes, vitéz Maklár, Haag, Pauly, főhadnagyok, vitéz Rozvány hadnagy stb. nevével találkozunk. A szerzők között is számos magyar szerepel s a szerkesztő zárószavában ezeknek önzetlen, bajtársi közreműködéséért külön is köszönetet mond.

A munkának nagyszámú magyar vonatkozása minden magyar tüzér számára nagybecsű történelmi és érzelmi értéket képvisel és a magyar tüzérség halhatatlan dicsőségét hirdető becses emlékké avatja a művet.

Suhay Imre.

Dr. Karl Graf Lónyay: *Ich will Rechenschaft ablegen!* Die unbewußte Selbstbiographie des Generals Benedek. 350 Seiten; Großoktav, 16 Bildtafeln und Karten. 16. S. Johannes Günther Verlag. 1936.

Hetven év múlt el a königgrätzi csata és 56 év Benedek tábornagyszernagy halála óta. Gróf Lónyay 11 évig kutatott a Bécsi Kriegsarchivban, melynek titkos irattára, csak az összeomlás után vált a kutatók számára hozzáférhetővé, hogy fentebbi művét kiadhassa, mellyel Benedek tábornokot akarja rehabilitálni.

A königgrätzi csatával összeomlott a régi Austria, az abszolutizmus; ennek az összeomlásnak nemcsak katonai, hanem súlyos politikai okai is voltak. Ezek, de főleg az uralkodóház miatt, bűnbakot kellett keresni, hogy valakit felelőssé lehessen tenni. Ez a bűnbak az 1866-i csehországi hadjárat balsorsú fővezére, a magyar származású Benedek Lajos tábornagyszernagy volt, ki minden hibát, mulasztást magára vállalt. Albrecht főhercegnek teljes hallgatást ígért. Szavát megtartotta; a kezei között lévő összes iratokat, okmányokat megsemmisítve, a balsiker titkait, okait látszólag magával vitte a sírba.

A közvélemény azonban, sem közvetlenül 1866 után, sem később, nem osztozott abban a hivatalos felfogásban, mely szerint csak ő lett volna a vesztett hadjárat oka. A tömeg ösztönszerű érzése ilyenkor többnyire helyes.

A szerző a szerencsétlen hadvezér credeti jelentéseit, leveleit közli, — igen sokszor szószerint — valamint az azokra kapott válaszokat, intézkedéseket is. Művét olvasva az a benyomásunk, hogy regény van előttünk s nem véres tragédia; olyan érdekesen írta meg a jótollú szerző s minden állítását akták idézésével, számmával erősíti meg.

Sokszor egészen furcsa dolgokat olvashatunk, melyek a mai viszonyok között érthetetleneknek látszanak, de élénk fényt vetnek az 1850—1880 közötti évek katonai történetére, melyet mi eddig, hogy úgy mondjam, csak bizonyos szemszögből tanulmányozhattunk.

Benedek a maga korának, a politikától teljesen távolálló császári tisztnek mintaképe volt, kinek ideálja, mindene volt az uralkodója, hazája, a cs. kir. hadsereg. Mászt nem is ismert! Ezt mindig szem előtt kell tartanunk, hogy Benedek egész tevékenységét, életét helyesen ítélhessük meg. Életének tragikuma az volt, hogy eszményképe, a császár, akinek ő mindenét, egészségét, becsületét feláldozta, intrikák, besúgások folytán elfordult tőle s elejtette.

Benedek katonai pályafutása 1859-ben, Pozzolengonál, érte el zenithjét. Ezt ő, a maga ismert szerénységében érezte is, de érezte azt is, hogy testi és szellemi erejének tetőpontját elérte. Maláriájára, kétszeri súlyos sebesülésére hivatkozva, nyugdíjazását kérte, mert azt is érezte, hogy az udvari maffia, a kamarilla, neki a szegény gyalogos tisztnek sikereit sohase fogja megbocsátani s adandó alkalommal elgáncsolja.

1866-ban Benedek névleg volt csak fővezér, valójában a „Generaladjutantur“ vezette a hadjáratot, az uralkodó kívánságait tolmácsolva.

A königgrätzi csata után a hadbírótság Benedek tábornaszernagyot felmentette, bárha minden mulasztást magára vállalt. Ő csak uralkodójának akart számot adni, de ez őt nem hívta többé.

Suhay Imre.

Bollettino dell' Istituto Storico e di Cultura dell' Arma del Genio. 1936. évf. 5. füzet. 8°, 106 lap, 15 képpel. Roma, 1936.

Ubaldo Puglieschi: „Automobilismo militare italiano“ című, igen érdekes tanulmánya áll ennek a tartalmas füzetnek élén. Mint ebből láthatjuk, az olasz katonai gépkocsizás tulajdonképpen csak 1902-ben született meg. Ebben az évben szerezték be az első két gépkocsit s a torinói vasúti ezred gondjaira bízták. 1904-ben alakult az első gépkocsizó osztály, robbanó motorral felszerelt katonai gépkocsikból. Az olasz katonai gépkocsizás megalapítója Maggiorotti ny. tábornaszernagy (akkor alezredes) volt. A gépkocsizó osztály 1908-ban két századra oszlott; az egyik Rómában, a másik Torinoban állomásozott. Valójában ezzel a dátummal kezdődött a voltaképeni katonai gépkocsizás az olasz hadseregben.

Mikor, 1912-ben, az olasz-török háború kitört, már elegendően megvolt alapozva a katonai gépkocsik alkalmazása s ez tette lehetővé, hogy egy teljes gépkocsi-telepet mozgósíthattak az olaszok, a libiai harcér számára.

De az igazi próba a világháborúban következett. A gépkocsizás fejlődése ezekben az években addig el se képzelte arányokat öltött. Ez abból tűnik ki legjobban, hogy az 1915 májusában az olasz hadsereg rendelkezésére állott 5 ezer gépkocsi, 1918 novemberéig 35 ezerre szaporodott. A személyzet állománya, ugyanabban az időben, 500 tisztról és 9 ezer főnyi legénységről, 3 ezer tisztre és 115 ezer főnyi legénységre emelkedett.

A világháborút követő első években, a katonai gépkocsizás ügye is megfeneklett s csak 1922 októberében kapott újabb lendületre s innen számítható a szakszerű továbbfejlődés, a háborúban szerzett tapasztalások alapján.

A legfontosabb problémák egyike az volt, hogy a „motorizálás“, avagy a „mechanizálás“ felé hajoljanak-e? A háború esetén számításba vehető területek alkotása kizárja a teljes mechanizálást, ennél fogva vegyes megoldásra kellett törekedni.

A most lezajlott keletafrikai háborúban, a gépkocsizó szolgálat újabb babérokhoz juttatta a hadsereget. A hadműveletek vége felé mintegy 15 ezer katonai gépjármű volt a harc téren. Ehhez még hozzá kell adni körülbelül 9 ezer polgári gépjárművet, mert ezek is sok hadművelet lebonyolításában segítettek.

A tanulmány nagyon sok, csupán a szakembert érdeklő, fontos műszaki adatot tartalmaz; ezekkel — helyszűke miatt — nem foglalkozhatunk, de felhívjuk reájuk az érdeklődők figyelmét.

Carlo Conte Cansacchi: „Castellani, capitani, artiglieri, ingegneri di Paolo III.“

Akkor, amidőn Farnese Alessandro bíboros, 1554-ben, III. Pál néven a pápai trónra jutott, Italia földjét a török veszedelem fenyegette. A történetírók általában csak II. Julius pápát ruházzák fel katonai erényekkel, holott ugyanezt III. Pál is megérdemli. A haderő megszervezése, a különféle várépítések, továbbá az egyes fejedelmek és lázongó városok ellen vívott harcai jogcímén, méltán hasonlítható a nagy Albornoz bíboroshoz.

Különösen nagy gondja volt a római Angyalvár, továbbá Ostia, Civitavecchia és Ancona várainak, valamint Róma körfalainak kellő megerősítésére. Abban az időben, amikor a török támadás veszedelme a legnagyobb volt, szüntelenül gondoskodott róla, hogy a leginkább veszélyeztetett helyeken hívatásuk magaslatán álló parancsnokok legyenek. III. Pál pápa felismerte továbbá annak szükséges voltát is, hogy a fegyveres erőnek állandó keretei legyenek.

A szerző, csupán az 1554 és 1557 közötti időből, 52 várnagyot és 28 „kapitányt“ sorol fel, életrajzi adataikkal együtt.

Enrico Clausetti: „Pietro Paolo Floriani, ingegnere militare“. Floriani egyike a legjelentékenyebb katonai építészeknek. Maceratában született 1585-ben s már kora ifjúságától kezdve, a hadiépítéssel tanulmányozásában lelte legnagyobb kedvét. A XVI. és XVII. század fordulóján résztvett abban a háborúban, amelyet Spanyolország indított I. Károly Emánuel savoyai herceg ellen. Majd 1617-ben S. Germain védői között szerepel s részt vesz az erődítő munkákban. Később Vercelli megvívásánál segédkezett. A béke megkötése után Afrikába ment, hogy Tunis és Alger megvételének lehetőségét tanulmányozza.

1619-ben résztvett Pozsony védelmében. Bethlen Gábor ellen. A vár elvesztése után Bécsbe ment s más várépítőkkal együtt, a város védővonalának megerősítésén dolgozott. Azután csaknem egész Németországot, Magyar- és Csehországot beutazta s több vár tervezésével vagy helyreállításával foglalkozott. 1623-ban a Valtellinába ment Pappenheimmal, ahol háborúság folyt a katolikusok s az őket támadó protestánsok és franciák között.

1627-ben Taddeo Barberini Rómába hívta s ott az Angyalvár alvárnagya lett. Római tartózkodása alatt adta ki „Difese et offese delle piazze“ című művét. Azután szülőföldjén tartózkodott négy évig, majd pedig, mint a ferrarai cittadella parancsnoka, pajzsgátakat épített a kötőgátak elé.

1654 vége felé, a Maltai-Lovagrend nagymestere gyakorlatlott hadimérnököt kért VIII. Orbán pápától, a szigetnek a törökök ellen szükségessé vált megerősítése végett. A választás Florianira esett. Ez a La Valletta feletti és a városon uralkodó magaslatokra erődítményeket épített, amelyek a városon és a S. Elmo erődön is uralkodnak. Maltából Ferrarába tért vissza Floriani; újból átvette az ottani cittadella parancsnokságát s ott is halt meg, 1659-ben.

Gino Testi: „Ascanio Sobrero“ címen, ennek a Casale Monferratoban, 1812-ben született hírneves olasz vegyésznek életrajzát közli. Sobrero volt az, aki 1847-ben a nitroglicerint felfedezte. Mint a torinói egyetem tanára halt meg 1888-ban.

Melegen ajánljuk ezt a mindenkor érdekes és szakszerű kiadványt olvasóink, de különösen műszaki bajtársaink figyelmébe.

Gyalóka János.
